

Lucyna Poniatowska

AKTYWA PIENIĘŻNE JAKO KATEGORIA INWESTYCJI

Wprowadzenie

Znowelizowana ustawa o rachunkowości¹ wniosła wiele zmian do polskiej rachunkowości. Jedną z nich jest nadanie pojęciu „inwestycje” innej treści ekonomicznej, zgodnej z istotą procesu inwestowania i odpowiadającej rozumieniu tej kategorii w naukach o finansach. W nowym znaczeniu termin „inwestycje” oznacza aktywa, które nie są wykorzystywane przez jednostkę gospodarczą w jej działalności operacyjnej, lecz są nabyte w celu osiągnięcia korzyści wynikających z przyrostu wartości tych aktywów lub uzyskiwania z nich przychodów w formie odsetek, dywidend, tantiem, czynszów lub innych pożytków. Konsekwencją takiego zdefiniowania „inwestycji” jest możliwość zaliczenia do tej grupy aktywów praktycznie każdego składnika majątku. Tak więc składnikami inwestycji mogą być zarówno finansowe składniki aktywów, jak i te składniki, które przyjmują postać materialną czy są wartościami niematerialnymi i prawnymi. Takie ujęcie inwestycji odpowiada definicji tej kategorii zawartej w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości². Zgodnie z regulacjami ustawy inwestycjami są także „aktywa pieniężne” będące rodzajem aktywów finansowych, wynika to zarówno z definicji tych kategorii, jak i sposobu ich ujęcia w bilansie. Zaklasyfikowanie „aktywów pieniężnych” do grupy „inwestycji” może w praktyce budzić pewne zastrzeżenia, gdyż nie każdy rodzaj aktywów pieniężnych spełnia wymogi ustawowej definicji inwestycji.

¹ Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości. Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694, zwanej dalej ustawą.

² Por. MSR 24 „Inwestycje”. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999, IASC 1999, s. 644.

Innymi problemami dotyczącymi „aktywów pieniężnych” jest także określenie zakresu pojęciowego tej kategorii oraz sposób ich klasyfikacji, głównie z punktu widzenia ujęcia bilansowego. Pomimo że pojęcie „aktywa pieniężne” zostało zdefiniowane w ustawie, w praktyce jest różnie interpretowane. W zasadzie brakuje jednoznacznych kryteriów pozwalających na rozróżnienie aktywów pieniężnych, a w ich ramach innych środków pieniężnych i innych aktywów pieniężnych oraz innych krótkoterminowych aktywów finansowych.

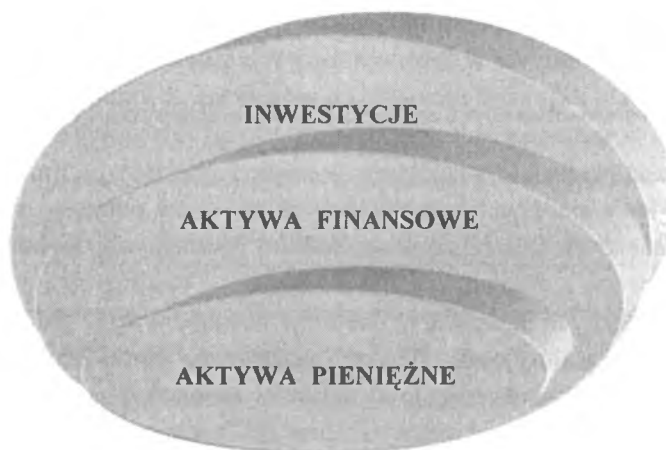
Zagadnieniu aktywów pieniężnych został poświęcony niniejszy artykuł. Jego celem jest scharakteryzowanie aktywów pieniężnych jako jednej z kategorii inwestycji, omówienie ich istoty, rodzajów, funkcji, sposobu wyceny i ujęcia w bilansie.

1. Aktywa pieniężne w regulacjach ustawy o rachunkowości

Pojęcie „aktywa pieniężne” zostało po raz pierwszy wprowadzone do polskiej rachunkowości przepisami znowelizowanej ustawy. Kategorię tę zaliczono do grupy „inwestycji”, które w rozumieniu ustawy stanowią składniki aktywów, „[...] nabyte przez jednostkę gospodarczą w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych wynikających z przyrostu ich wartości, uzyskania z nich przychodów w formie odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub innych pożytków, w tym również z transakcji handlowej, a w szczególności są to aktywa finansowe oraz te nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, które nie są użytkowane przez jednostkę, lecz zostały nabyte w celu osiągnięcia tych korzyści”³. Wśród tak określonych inwestycji można wyróżnić dwa ich rodzaje – aktywa finansowe oraz inne (niż aktywa finansowe) inwestycje, głównie nieruchomości i wartości niematerialne i prawne. Aktywa pieniężne stanowią zawsze składnik aktywów finansowych. Wynika to z definicji aktywów finansowych zawartej w ustawie, według której aktywa finansowe to: aktywa pieniężne, instrumenty kapitałowe wyemitowane przez inne jednostki, a także wynikające z kontraktu prawo do otrzymania aktywów pieniężnych lub prawo do wymiany instrumentów finansowych z inną jednostką na korzystnych warunkach⁴. Aktywa pieniężne jako składnik inwestycji prezentuje rys. 1.

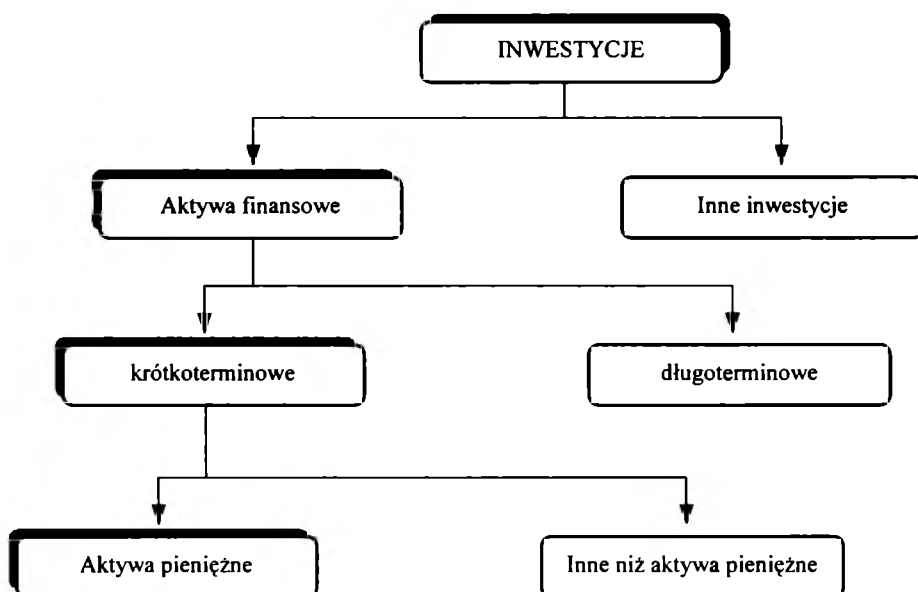
³ Art. 3, ust. 1 pkt 17 ustawy.

⁴ Art. 3, ust. 1 pkt 24 ustawy.

Rys. 1. Aktywa pieniężne jako składnik inwestycji

W ujęciu ustawy aktywa pieniężne są rodzajem krótkoterminowych aktywów finansowych⁵. Miejsce aktywów pieniężnych w grupie inwestycji przedstawia rys. 2.

Rys. 2. Miejsce aktywów pieniężnych w grupie inwestycji

⁵ Art. 3, ust. 1, pkt 18 b) ustawy.

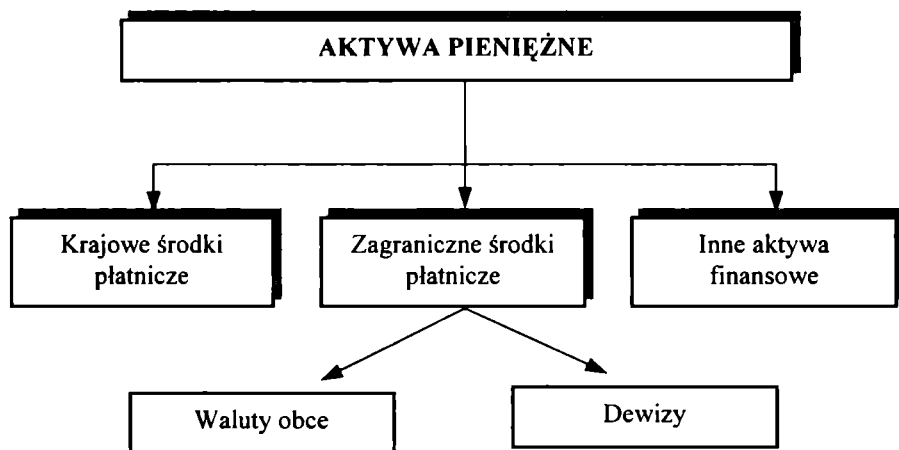
Aktywa pieniężne, wyodrębniane w ramach krótkoterminowych aktywów finansowych, zostały w przepisach ustawy zdefiniowane następująco: aktywa pieniężne „[...] to aktywa w formie krajowych środków płatniczych, walut obcych i dewiz. Do aktywów pieniężnych zalicza się również inne aktywa finansowe, w tym w szczególności naliczone odsetki od aktywów finansowych. Jeżeli aktywa te są płatne lub wymagalne w ciągu 3 miesięcy od dnia ich otrzymania, wystawienia, nabycia lub założenia (lokaty), to na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych zalicza się je do środków pieniężnych, chyba że ujmuje się je w przepływach z działalności inwestycyjnej”⁶. Według ustawowej definicji aktywów pieniężnych kategoria ta obejmuje posiadane przez jednostkę krajowe środki płatnicze, waluty obce i dewizy (zagraniczne środki płatnicze) oraz inne aktywa finansowe. Zakres pojęciowy aktywów pieniężnych prezentuje rys. 3.

Zgodnie z przepisami ustawy krajowymi środkami płatniczymi, walutami obcymi i dewizami są krajowe środki płatnicze, waluty obce i dewizy, o których mowa w przepisach prawa dewizowego. Prawo dewizowe określa z kolei te kategorie następująco⁷:

- krajowe środki płatnicze, którymi są waluta polska (walutą polską są znaki pieniężne – banknoty i monety, będące w kraju prawnym środkiem płatniczym, a także wycofane z obiegu, lecz podlegające wymianie) oraz papiery wartościowe i inne dokumenty, pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walucie polskiej,
- waluty obce, czyli znaki pieniężne (banknoty i monety) będące poza krajem prawnym środkiem płatniczym, a także wycofane z obiegu, lecz podlegające wymianie; na równi z walutami obcymi traktuje się wymienne rozrachunkowe jednostki pieniężne stosowane w rozliczeniach międzynarodowych, w szczególności jednostkę rozrachunkową Międzynarodowego Funduszu Walutowego (SDR),
- dewizy, którymi są papiery wartościowe i inne dokumenty pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walutach obcych.

⁶ Art. 3, ust. 1, pkt 25 ustawy.

⁷ Art. 2, ust. 1, pkt 7 ustawy z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe. Dz.U. Nr 141, poz. 1178.

Rys. 3. Zakres pojęciowy aktywów pieniężnych według Ustawy o rachunkowości

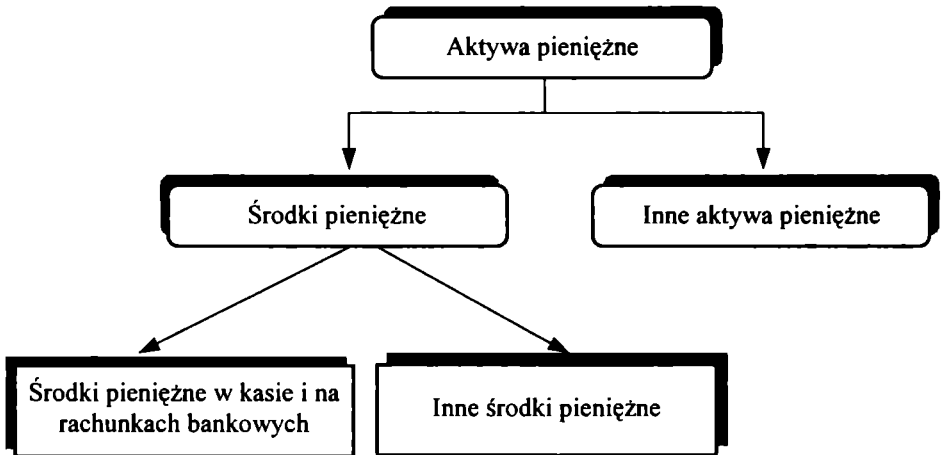
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy.

Do kategorii aktywów pieniężnych zalicza się także inne aktywa finansowe, jednak ustawa nie precyzuje jakie, wymienia tylko jeden ich rodzaj, tzn. naliczone odsetki.

Oprócz definicji aktywów pieniężnych zawartej w artykule 3, przepisy ustawy wyróżniają tę kategorię we wzorze bilansu (załącznik 1). Biorąc pod uwagę układ bilansowy na aktywa pieniężne składają się dwie subkategorie:

1. Środki pieniężne, które obejmują:
 - środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych,
 - inne środki pieniężne.
2. Inne aktywa pieniężne.

Aktywa pieniężne w ujęciu bilansowym prezentuje rys. 4.

Rys. 4. Aktywa pieniężne w ujęciu bilansowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy.

Ujęcie aktywów pieniężnych w znowelizowanym prawie rachunkowości jest nieprecyzyjne, w konsekwencji czego w literaturze przedmiotu można znaleźć różne określenia zakresu pojęciowego tej kategorii, jak również odmienne podejście do ujmowania aktywów pieniężnych w ramach poszczególnych pozycji prezentowanych w bilansie. Przepisy ustawy z jednej strony definiują aktywa pieniężne w sposób bardzo ogólny (pierwsza część definicji) i w tej części definicji, kategorię węższą (aktywa pieniężne) określa się kategorią szerszą (aktywa finansowe), której ta kategoria jest elementem składowym. Z drugiej strony określają konkretnie jedną z subkategorii aktywów pieniężnych, jaką są środki pieniężne, jednak na potrzeby wybranego elementu sprawozdania finansowego, którym jest rachunek przepływów pieniężnych. Regulacje ustawy nie precyzują natomiast pojęcia środków pieniężnych na potrzeby bilansu, wymagając jednocześnie ich wyodrębnienia w ramach dwóch pozycji bilansowych i odróżnienia od innych aktywów pieniężnych, czy innych aktywów finansowych. Powoduje to pewne zamieszanie klasyfikacyjne zarówno w ujęciu bilansowym, jak i w ewidencji księgowej. Przepisy ustawy stwarzają bowiem możliwość zaliczenia do grupy aktywów pieniężnych różnych rodzajowo pieniężnych aktywów finansowych, takich jak: weksle obce, czeki obce, czeki podróżne, bony handlowe, bony komercyjne, certyfikaty depozytowe, bony oszczędnościowe, bony skarbowe, bony pieniężne NBP, odsetki od inwestycji długo

i krótkoterminowych itp., które mogą być ujmowane zarówno jako inne środki pieniężne, inne aktywa pieniężne, jak i inne aktywa finansowe. Problem jednak w tym, że z przepisów ustawy nie wynika, kiedy pozycje te mają być traktowane jako aktywa pieniężne, a kiedy jako inne aktywa finansowe. Analizując zakres pojęciowy aktywów pieniężnych w prawie rachunkowości, należy zaznaczyć, że do tej kategorii nie zalicza się już metali szlachetnych, które do czasu wejścia w życie znowelizowanej ustawy były traktowane jako środki pieniężne, a aktualnie są składnikiem inwestycji niefinansowych lub zapasów. Przepisy ustawy zmieniły także sposób traktowania lokat terminowych, wyodrębnia się je w ramach różnych pozycji inwestycji długo- lub krótkoterminowych.

2. Ujęcie aktywów pieniężnych w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości

W regulacjach MSR nie używa się pojęcia „aktywa pieniężne” w znaczeniu, jakie ma ta kategoria w regulacjach polskiego prawa rachunkowości. Standardy posługują się takimi terminami, jak: środki pieniężne, ekwiwalenty środków pieniężnych, pieniężne aktywa finansowe, jednak nie zaliczają ich do jednej kategorii. W standardach nie mówi się także o tych pozycjach przy omawianiu inwestycji, pomimo że definicja „inwestycji” zawarta w ustawie jest oparta na pojęciu „inwestycji” z Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Zgodnie bowiem z MSR nr 25 „Inwestycje” „[...] inwestycja jest składnikiem aktywów znajdującym się w posiadaniu jednostki gospodarczej w celu zwiększenia jej zamożności w formie wpłat (odsetek, tantiem, dywidend i dochodów z czynszów), a także podwyższenia wartości kapitału lub ze względu na inne korzyści inwestującej jednostki gospodarczej, takie jak korzyści uzyskiwane w wyniku powiązań handlowych”⁸. W definicji inwestycji „[...] zawartej w MSR nr 25 nie uszczegóławia się, że inwestycjami są przede wszystkim aktywa finansowe oraz te nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, które nie są użytkowane przez jednostkę, lecz zostały nabyte w celu osiągnięcia tych korzyści, jak to jest w definicji zawartej w ustawie”. Przy omawianiu form inwestycji w MSR nr 25 określa się, że większość inwestycji ma charakter praw finansowych, jednak nie używa się tu wyraźnie określenia „aktywa finansowe”. Definicja „aktywów finansowych” jest zawarta natomiast w MSR nr 32 dotyczącym instrumentów finansowych. Według tej definicji aktywa finansowe to aktywa mające postać⁹:

⁸ Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999..., op. cit., s. 644.

⁹ Ibid., s. 762.

- środków pieniężnych,
- umownego prawa do otrzymania środków pieniężnych lub innych aktywów finansowych od innej jednostki gospodarczej,
- umownego prawa do wymiany instrumentów finansowych z inną jednostką gospodarczą na potencjalnie korzystnych warunkach,
- instrumentu kapitałowego innej jednostki gospodarczej.

Odnosząc ustawowe rozumienie aktywów pieniężnych do regulacji MSR, można przyjąć, że aktywa pieniężne są rodzajem aktywów finansowych obejmujących kategorie: środków pieniężnych, ekwiwalentów środków pieniężnych oraz pieniężnych aktywów finansowych.

Środki pieniężne według MSR 7 to gotówka w kasie oraz depozyty płatne na żądanie¹⁰. Są to środki pieniężne *sensu stricto*, tzw. gorący pieniądz¹¹. MSR 7 nie zawiera definicji depozytów płatnych na żądanie. Wydaje się, że depozyty te powinny mieć takie same właściwości jak gotówka, czyli są postawione do nieograniczonej dyspozycji jednostki. Są to depozyty, które jednostka może wypłacić w gotówce bez wcześniejszego zawiadomienia, nie narażając się na żadne ubytki środków pieniężnych z tytułu kar, prowizji¹². Środki pieniężne w takim ujęciu to przede wszystkim krajowe środki płatnicze i waluty obce.

Ekwiwalenty środków pieniężnych są krótkoterminowymi inwestycjami o dużej płynności, łatwo wymiennymi na znane kwoty środków pieniężnych oraz narażonymi na nieznaczne ryzyko zmiany wartości. Służą one raczej realizacji krótkoterminowych obciążeń pieniężnych (krótkoterminowych zobowiązań gotówkowych), a nie dokonywaniu inwestycji lub też innym celom. Do ekwiwalentów środków pieniężnych można zaliczyć inwestycje, jeżeli posiadają krótki termin płatności, za który można przyjąć okres trzymiesięczny lub krótszy, licząc od dnia ich nabycia, a ich posiadanie ma na celu zabezpieczenie przyszłych płatności¹³. Z definicji ekwiwalentów środków pieniężnych wynika, że są one rodzajem inwestycji, jednak cel ich posiadania jest inny od celu posiadania typowych inwestycji. Odpowiadają one zakresem innym środkiem pieniężnym wyodrębnianym w ustawie w odrębnej pozycji bilansowej.

Pieniężne aktywa finansowe (pieniężne instrumenty finansowe) zgodnie z MSR 32 to aktywa finansowe przypadające do otrzymania w ustalonej lub możliwej do ustalenia kwocie pieniędzy¹⁴. Odnosząc je do ustawowego okre-

¹⁰ Ibid., s. 154.

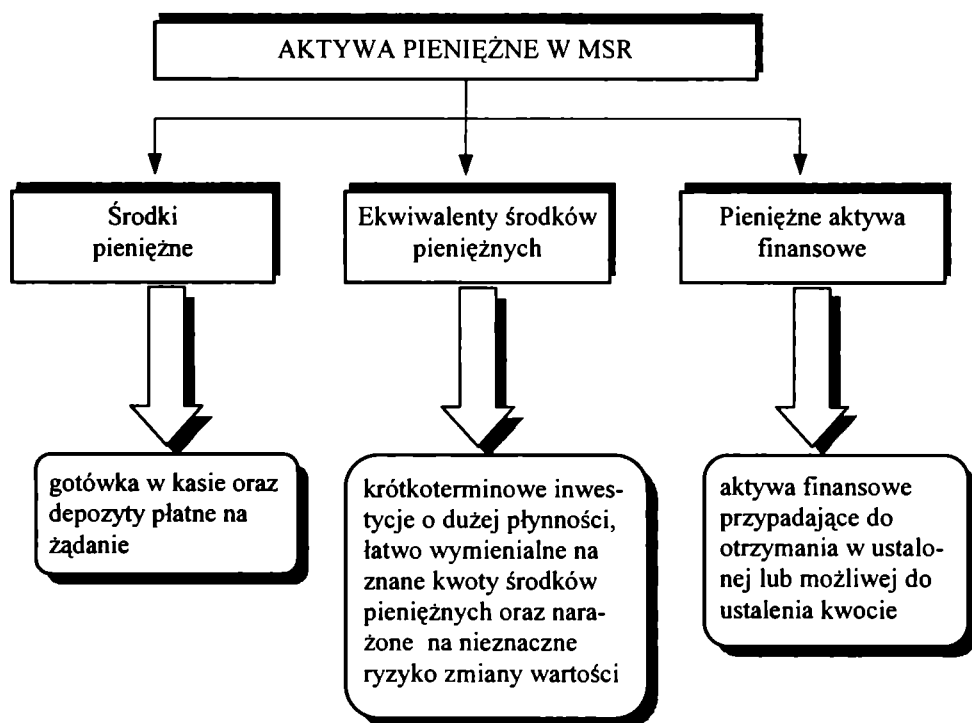
¹¹ E. Śnieżek, M. Michalak: Aktywa pieniężne w bilansie i rachunku przepływów pieniężnych – próba identyfikacji problemu. W: Rachunkowość polska na tle regulacji międzynarodowych. Praca zbiorowa pod red. M. Walczaka. SKwP, Łódź 2002, s. 260.

¹² G. Bailey, K. Wild: Międzynarodowe Standardy Rachunkowości w praktyce. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce. Warszawa 2000, s. 288.

¹³ Międzynarodowe Standardy Rachunkowości..., op. cit., s. 154.

¹⁴ Ibid., s. 763.

ślenia aktywów pieniężnych, są to inne aktywa pieniężne. Pozycje, które składałyby się na aktywa pieniężne w ujęciu w Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, przedstawia rys. 5.

Rys. 5. Ujęcie aktywów pieniężnych w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości

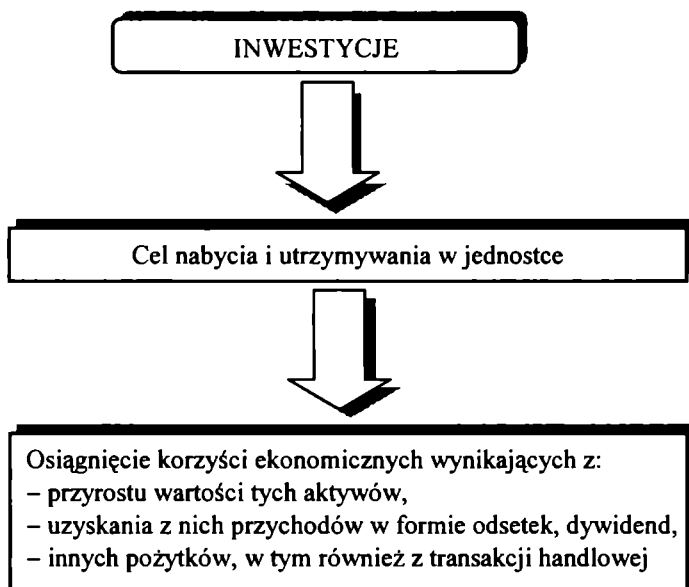
Źródło: Opracowanie własne na podstawie MSR.

3. Funkcje aktywów pieniężnych

Kryterium odróżniającym inwestycje od pozostałych składników aktywów jest cel ich nabycia oraz posiadania. Cel utrzymywania inwestycji to osiągnięcie korzyści ekonomicznych wynikających z:

- przyrostu wartości tych aktywów,
- uzyskania z nich przychodów w formie odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub
- innych pożytków, w tym również z transakcji handlowej.

Cel posiadania inwestycji przedstawia rys. 6.

Rys. 6. Cel posiadania inwestycji

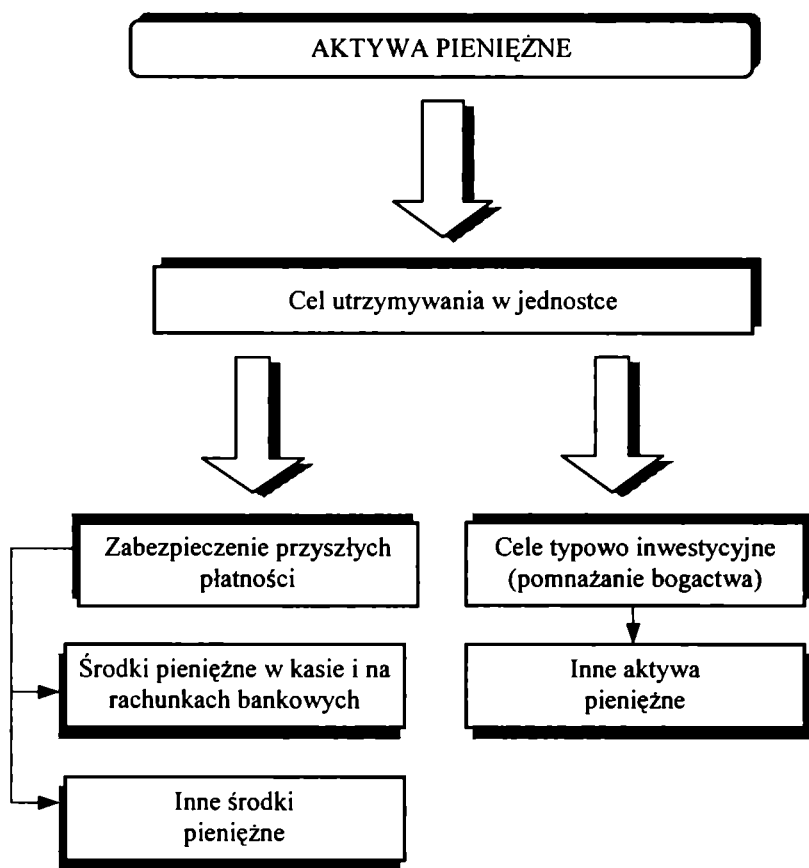
Aktywa pieniężne w ujęciu prawa rachunkowości są inwestycjami. Porównując je z innymi rodzajami inwestycji, należy stwierdzić, że jest to jednak bardzo specyficzna grupa inwestycji, gdyż nie zawsze spełnia wymogi ustawowej definicji inwestycji. Odnosząc kryterium celu posiadania inwestycji do poszczególnych składników aktywów pieniężnych, trudno uznać aktywa pieniężne, a przynajmniej znaczną ich część (środki pieniężne), za typową kategorię inwestycji. Stąd też mogą pojawiać się wątpliwości dotyczące takiej ich klasyfikacji. Aktywa pieniężne to składnik majątku jednostki gospodarczej służący przede wszystkim zaspokojeniu krótkoterminowych obciążeń pieniężnych (krótkoterminowych zobowiązań gotówkowych), a nie celowi typowo inwestycyjnemu, związanemu z pomnażaniem bogactwa. Środki pieniężne w kasie i na rachunkach zaspokajają w jednostce gospodarczej motyw transakcyjny, ostrożnościowy oraz spekulacyjny¹⁵. Motywy transakcyjny i ostrożnościowy dotyczą głównie realizacji i obsługi działalności operacyjnej jednostki. Motyw spekulacyjny

¹⁵ E. Śniezek, M. Michalak: Aktywa pieniężne w bilansie..., op. cit., s. 261.

cyjny najbardziej odpowiada naturze procesu inwestycyjnego, tyle tylko, że środki pieniężne są przedmiotem zamiany na inne formy aktywów przynoszących ostatecznie korzyści ekonomiczne¹⁶. Drugi składnik aktywów pieniężnych, jakim są inne środki pieniężne, będące ekiwalentem środków pieniężnych, substytutem czystej gotówki, służą także zasadniczo realizacji krótkoterminowych zobowiązań gotówkowych, a nie celom czysto inwestycyjnym. Wymiana środków pieniężnych sensu stricto na wysoce płynne instrumenty finansowe powoduje wprawdzie osiągnięcie korzyści ekonomicznych w formie dyskonta lub odsetek i w tym ujęciu inne środki pieniężne spełniają wymogi stawiane kategorii inwestycji, jednak nadrzędnym celem dokonanej konwersji nie jest realne pomnażanie bogactwa we wspomniany sposób, lecz ochrona przed dewaluacją najbardziej płynnych aktywów. Składnikiem aktywów pieniężnych są także inne aktywa pieniężne, czyli pieniężne instrumenty finansowe, i jest to ta grupa aktywów pieniężnych, która służy realizacji zasadniczego celu posiadania inwestycji, czyli pomnażaniu bogactwa. Należy tutaj zaznaczyć, że innymi aktywami pieniężnymi mogą być te składniki aktywów pieniężnych, które odpowiadają definicji ekwiwalentów środków pieniężnych, jednak ze względu na to, że służą głównie celom inwestycyjnym, nie są uznawane za ekwiwalenty tych środków. W efekcie te same rodzajowo aktywa pieniężne mogą być traktowane bądź jako inne środki pieniężne, jeżeli służą zabezpieczeniu przyszłych płatności, bądź jako inne aktywa pieniężne, jeżeli celem ich posiadania jest pomnażanie bogactwa w sposób określony dla inwestycji (wynikający z definicji inwestycji). To, w której pozycji znajdzie się dany rodzaj aktywów pieniężnych, w tym przypadku będzie zależało od polityki inwestycyjnej podmiotu gospodarczego. Podejście takie daje podstawy do dualistycznego ujmowania i prezentowania tych samych rodzajowo aktywów pieniężnych¹⁷. Podział aktywów pieniężnych z punktu widzenia celu ich posiadania prezentuje rys. 7.

¹⁶ Ibid., s. 261.

¹⁷ Ibid., s. 263.

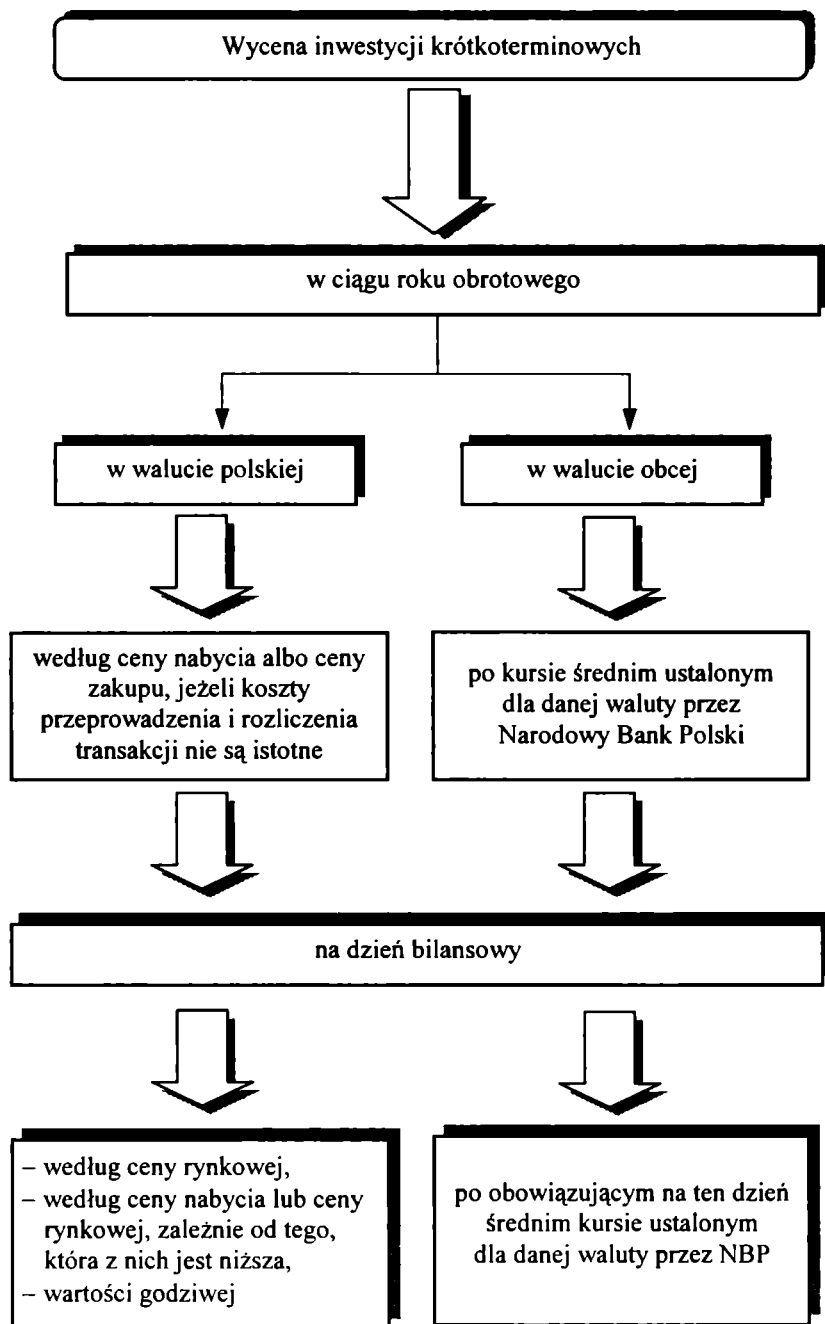
Rys. 7. Ujęcie aktywów pieniężnych ze względu na cel posiadania

4. Wycena aktywów pieniężnych

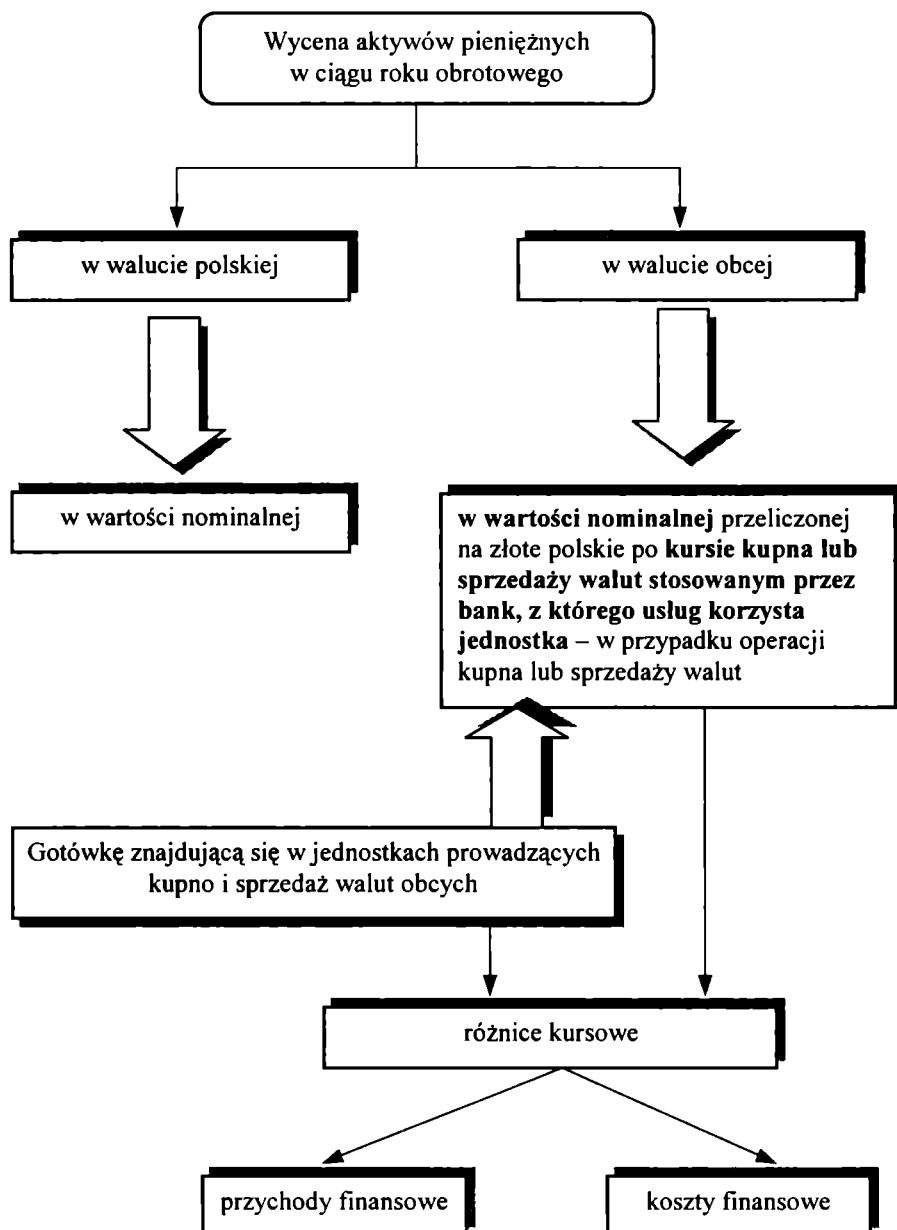
Ustawa o rachunkowości w zasadzie nie podaje, w jaki sposób wycenia się aktywa pieniężne, podaje jedynie sposób wyceny aktywów finansowych i innych inwestycji na dzień ich nabycia oraz sposób wyceny inwestycji krótkoterminowych na dzień bilansowy. Według art. 35. ust. 1. ustawy nabyte lub powstałe aktywa finansowe oraz inne inwestycje ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich nabycia albo powstania według ceny nabycia albo ceny

zakupu, jeżeli koszty przeprowadzenia i rozliczenia transakcji nie są istotne. Natomiast na dzień bilansowy inwestycje krótkoterminowe wycenia się według ceny (wartości) rynkowej albo według ceny nabycia lub ceny (wartości) rynkowej, zależnie od tego, która z nich jest niższa, a krótkoterminowe inwestycje, dla których nie istnieje aktywny rynek w inny sposób określonej wartości godziwej. Jeżeli składniki te są wyrażone w walucie obcej, to należy je przeliczyć po średnim kursie ustalonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski na dzień ich nabycia, dotyczy to wyceny w ciągu roku obrotowego. Na dzień bilansowy inwestycje wyrażone w walucie obcej wycenia się po kursie kupna stosowanym w tym dniu przez bank, z którego usług korzysta jednostka, nie wyższym jednak od kursu średniego ustalonego dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski na ten dzień. Powstałe w związku z wyceną bilansowa różnice kursowe stanowią przychody bądź koszty finansowe. Sposób wyceny inwestycji krótkoterminowych prezentuje rys. 8.

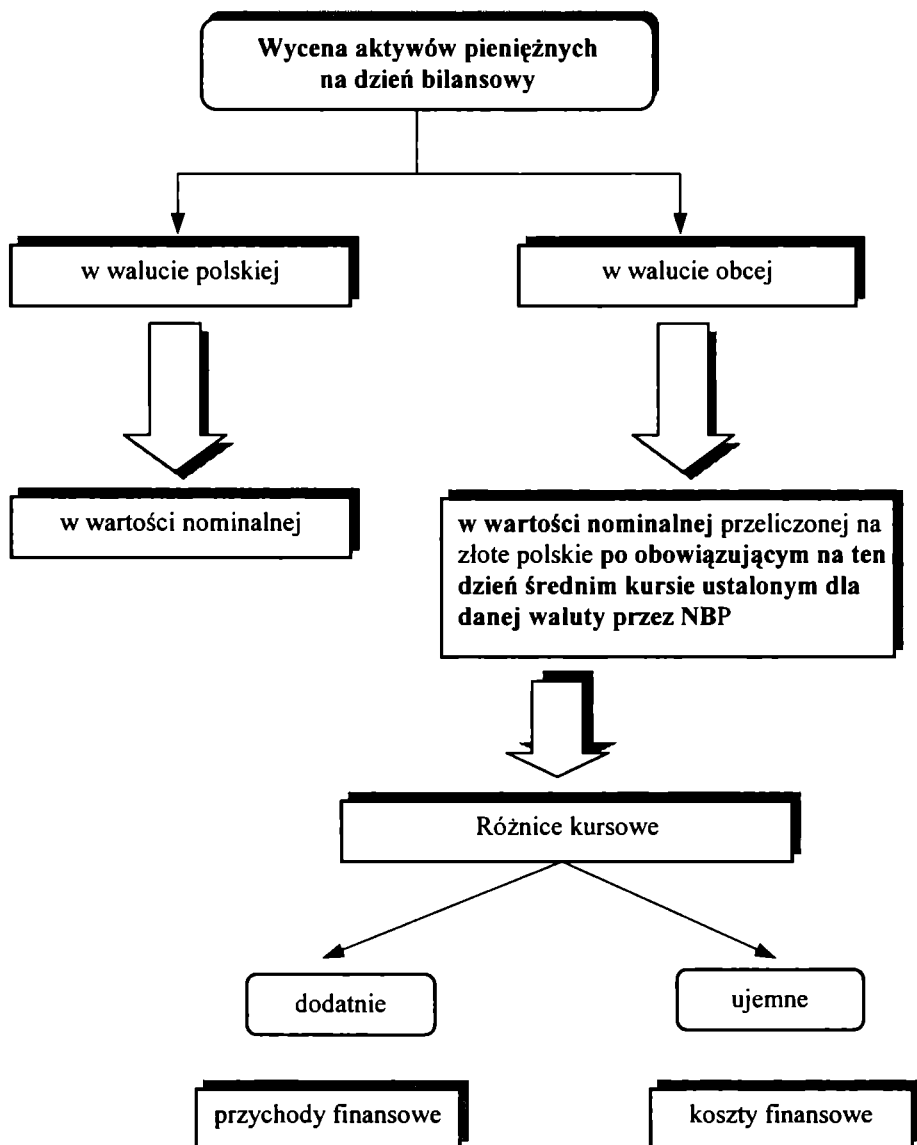
Aktywa pieniężne, pomimo że są zaliczane do grupy inwestycji krótkoterminowych, wycenia się według innego parametru wyceny, którym jest wartość nominalna. Zarówno w ciągu roku obrotowego, jak i na dzień bilansowy aktywa pieniężne ujmuje się w księgach rachunkowych według wartości nominalnej. W przypadku tych aktywów wyrażonych w walutach obcych należy przeliczyć ich wartość nominalną według obowiązującego kursu. I tak w ciągu roku obrotowego aktywa pieniężne wyrażone w walucie obcej wycenia się po kursie kupna lub sprzedaży walut stosowanym przez bank, z którego usług korzysta jednostka. Na dzień bilansowy wartość nominalną aktywów pieniężnych w walucie obcej przelicza się na złote polskie po obowiązującym na ten dzień średnim kursie ustalonym dla danej waluty przez NBP. Gotówkę znajdującą się w jednostkach prowadzących kupno i sprzedaż walut obcych wycenia się na dzień bilansowy po kursie, po którym nastąpił jej zakup, jednak w wysokości nie wyższej od średniego kursu ustalonego na dzień wyceny dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski. Powstałe w związku z wyceną aktywów pieniężnych w walucie obcej różnice kursowe, stanowią przychody bądź koszty finansowe. Sposób wyceny aktywów pieniężnych w ciągu roku obrotowego i na dzień bilansowy prezentują rys. 9 i 10.

Rys. 8. Wycena inwestycji krótkoterminowych

Rys. 9. Wycena aktywów pieniężnych w ciągu roku obrotowego

Rys. 10. Wycena aktywów pieniężnych na dzień bilansowy

Ujęcie aktywów pieniężnych w bilansie

Aktywa pieniężne są kategorią bilansową. Z punktu widzenia ich ujęcia w bilansie można wyróżnić dwie grupy składające się na tę kategorię – środki pieniężne i inne aktywa pieniężne. Ustawa nie definiuje aktywów pieniężnych na potrzeby bilansu, jednak we wzorze bilansu wymaga podziału tej kategorii na bardziej szczegółowe pozycje, tj.:

- środki pieniężne w kasie i na rachunkach,
- inne środki pieniężne,
- inne aktywa pieniężne.

W układzie bilansowym aktywa pieniężne są ujmowane zawsze w ramach aktywów obrotowych w grupie „B.III. Inwestycji krótkoterminowe”, w podgrupie „1. Krótkoterminowe aktywa finansowe”, jako „środki pieniężne i inne aktywa pieniężne”. Sposób ich prezentacji w bilansie prezentuje rys. 11.

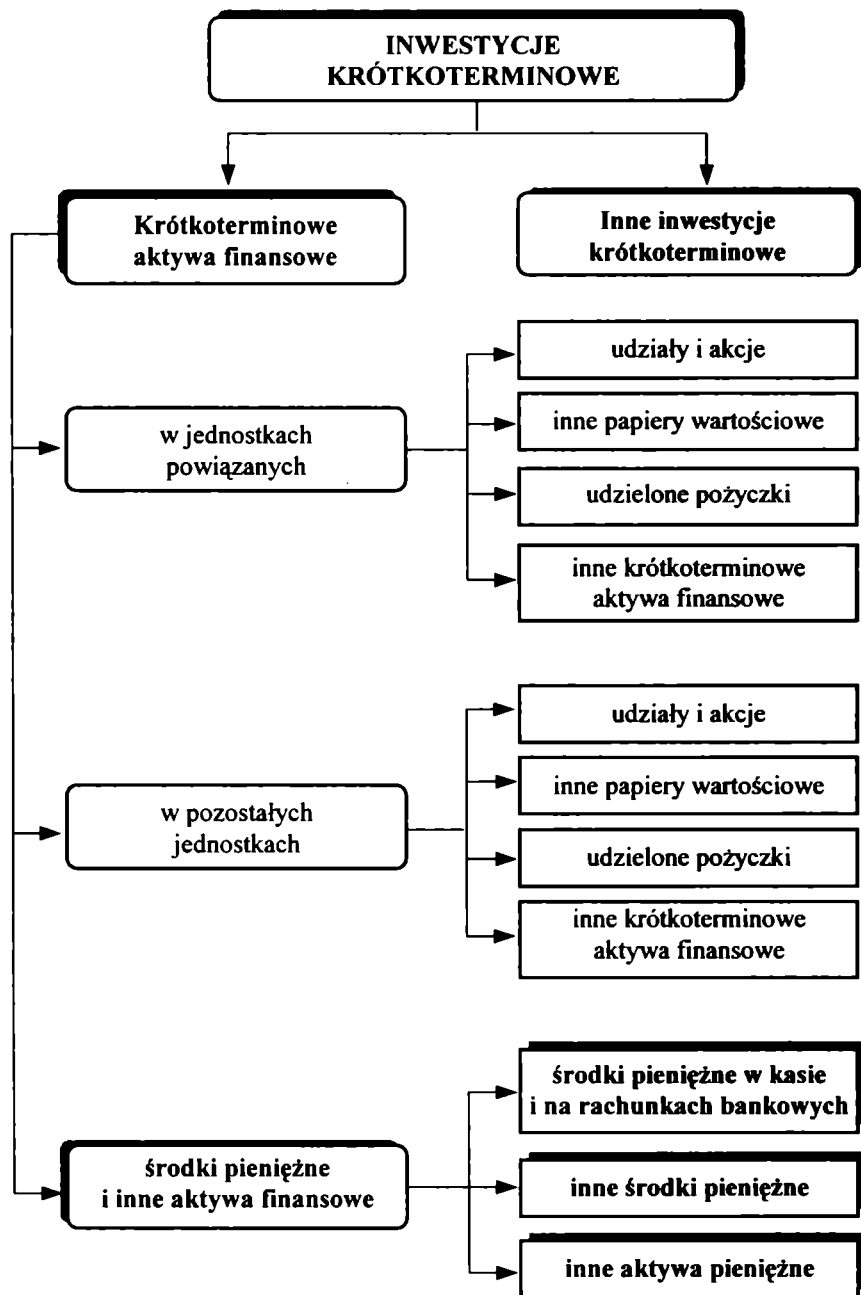
Brak bilansowej definicji aktywów pieniężnych oraz konieczność ich klasyfikacji w ramach układu bilansowego rodzi w praktyce wiele problemów. Jest to także widoczne w literaturze przedmiotu, gdzie odmiennie ujmuje się poszczególne rodzaje aktywów pieniężnych. Nie ma tutaj wyraźnie określonych zasad, reguł, którymi należy się kierować przy podziale aktywów pieniężnych, jak również przy odróżnianiu ich od innych krótkoterminowych aktywów finansowych. Rodzą się w związku z tym pytania, jakie aktywa pieniężne należy uznać za inne środki pieniężne, jakie za inne aktywa pieniężne, a które są innymi aktywami finansowymi. Nie do końca wiadomo też, jak traktować naliczone odsetki od aktywów finansowych, które zgodnie z definicją z ustawy są aktywami pieniężnymi.

Pierwszą pozycją wyodrębnianą w ramach aktywów pieniężnych w układzie bilansowym są „środki pieniężne w kasie i na rachunkach”. W pozycji tej wykazuje się gotówkę znajdującą się w kasie jednostki, jak również środki pieniężne lokowane w banku, jednak płatne na żądanie, czyli nie lokaty terminowe. Według niektórych autorów w pozycji tej ujmuje się także środki pieniężne w drodze¹⁸.

W pozycji „inne środki pieniężne” wykazuje się ekwiwalenty środków pieniężnych, a więc te aktywa pieniężne, które służą realizacji krótkoterminowych obciążeń pieniężnych. Według Komunikatu nr 1/DR/2003 Ministerstwa Finansów w sprawie zasad prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym za rok 2002¹⁹ w pozycji tej wykazuje się także lokaty terminowe do 3 miesięcy.

¹⁸ J. Gierusz: Plan kont z komentarzem. Handel. Usługi. Produkcja. oddk, Gdańsk 2002, s. 179.

¹⁹ Komunikat nr 1/DR/2003 Ministerstwa Finansów z 20 grudnia 2002 r. w sprawie zasad prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym za rok 2002 przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń, pkt. 2 ppkt. 2 c.

Rys. 11. Prezentacja aktywów pieniężnych w bilansie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy.

Ostatnią pozycją wyodrębnianą w ramach aktywów pieniężnych w bilansie są „inne aktywa pieniężne”. Wydaje się, że w pozycji tej powinno wykazywać się te aktywa pieniężne, które służą realizacji celu inwestycyjnego, a więc pomnażają bogactwo jednostki w sposób określony przez definicję ustawy. Należy tutaj zaznaczyć, że o podziale aktywów pieniężnych na inne środki pieniężne i inne aktywa pieniężne będzie decydowała sama jednostka poprzez określenie celu posiadania tych składników aktywów i dokładną analizę swojej polityki inwestycyjnej. Problemem natomiast pozostaje odróżnienie pozycji innych aktywów pieniężnych realizujących cel inwestycyjny od innych aktywów finansowych, które także spełniają ten cel. Można przyjąć tutaj kryterium czasu i założyć, że te aktywa finansowe, których termin płatności wynosi 3 miesiące lub jest krótszy, to inne aktywa pieniężne, a te których termin płatności jest dłuższy niż 3 miesiące, to inne aktywa finansowe. Jest to jednak podejście dyskusyjne, gdyż trzymiesięczny okres realizacji jest wymagany przy ujmowaniu środków pieniężnych na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych, a nie bilansu. Ustawowa definicja aktywów pieniężnych stwarza bowiem podstawę zaliczenia do tej kategorii także takich pieniężnych instrumentów finansowych, które są płatne lub wymagalne w okresie dłuższym niż trzy miesiące²⁰. Tak więc również tutaj podziału poprzez określenie zasad klasyfikacji składników portfela inwestycyjnego na inne aktywa finansowe i inne aktywa pieniężne będzie dokonywała sama jednostka. W pozycji inne aktywa pieniężne należy ująć natomiast należności z tytułu przysługującej dywidendy od posiadanych przez jednostkę akcji i udziałów, co jest zgodne z wytycznymi Komunikatu nr 1/DR/2003 Ministerstwa Finansów w sprawie zasad prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym za rok 2002.

Odrębnego omówienia przy ujęciu bilansowym aktywów pieniężnych wymagają odsetki od aktywów finansowych. Sposób ich ujęcia w bilansie będzie zróżnicowany, wynika to z istoty tych aktywów finansowych. Odsetki są z jednej strony efektem inwestycji w postaci wzrostu zasobów majątkowych, a z drugiej skapitalizowanym przedmiotem inwestycji²¹. Jak w związku z tym traktować odsetki od lokat – jako odrębną pozycję aktywów pieniężnych czy jako element lokaty? Prawdopodobne ujęcie odsetek w bilansie wynika głównie z warunków związanych z daną inwestycją i samej konstrukcji instrumentu finansowego²². Jeżeli np. odsetki są kapitalizowane, to w zasadzie powinny być doliczane do inwestycji, lokaty. Jednak zależy to także od polityki firmy względem tego składnika aktywów pieniężnych. W sytuacji kiedy odsetki są kapitali-

²⁰ I. Sochacka: Inwestycje. W: Znowelizowana ustawa o rachunkowości. Komentarze – wyjaśnienia – ujednolicony tekst ustawy. Rachunkowość. Zeszyt specjalny. Warszawa 2000, s. 35.

²¹ E. Śnieżek, M. Michalak: Aktywa pieniężne w bilansie..., op. cit., s. 263.

²² Ibid.

zowane, a z umowy wynika możliwość swobodnego nimi dysponowania bez negatywnych konsekwencji dla dochodu części kapitałowej inwestycji, wówczas można je ująć w pozycji: środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych, inne środki pieniężne lub inne aktywa pieniężne w zależności od tego, jak jednostka zamierza je wykorzystać. Jeżeli podmiot uzna za konieczne wykorzystanie naliczonych odsetek jako ekwiwalentu gotówki, który do momentu wydatkowania przynosi dochód, wówczas może je zaliczyć do innych środków pieniężnych, jeśli natomiast wystawiła zlecenie przelewu naliczonych odsetek na rachunek bankowy, zaliczy je do środków pieniężnych w kasie i na rachunkach²³. Zgodnie z Komunikatem nr 1/DR/2003 Ministerstwa Finansów w sprawie zasad prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym za rok 2002 odsetki nienotyfikowane przez bank wykazuje się jako element lokaty odpowiednio w pozycjach, do których zakwalifikowano lokaty²⁴.

Zakończenie

W regulacji znowelizowanej ustawy aktywa pieniężne stanowią rodzaj inwestycji. Okazuje się, że jest jednak bardzo specyficzny rodzaj inwestycji, który nie zawsze spełnia wymogi ustawowej definicji tej kategorii, dlatego też taki sposób klasyfikacji tej kategorii może być dyskusyjny. Celem posiadania większości aktywów pieniężnych nie jest bowiem zwiększanie zamożności firmy, pomnażanie jej bogactwa, lecz realizacja krótkoterminowych obciążeń pieniężnych. Stąd też aktywa pieniężne trudno uznać za typową inwestycję. Również prawidłowe ujęcie aktywów pieniężnych w ramach odpowiednich pozycji bilansowych wyróżnionych we wzorze bilansu w ramach inwestycji, odróżnienie innych aktywów pieniężnych od innych krótkoterminowych aktywów finansowym, może w praktyce sprawiać wiele trudności i problemów. Możliwości wyboru, jakie pod tym względem pozostawia ustawa, powodują że konieczne staje się opracowanie pewnych zasad klasyfikacji aktywów pieniężnych w celu prawidłowego ich interpretowania i prezentowania w ramach bilansu. W artykule na podstawie rozważań dotyczących istoty aktywów pieniężnych, ich rodzajów i funkcji, jakie pełnią w przedsiębiorstwie, podjęto taką próbę. Zaprezentowano w nim jeden z możliwych wariantów podejścia do zagadnienia aktywów pieniężnych, określając przesłanki, którymi jednostka gospodarcza mogłaby się kierować, dokonując klasyfikacji aktywów pieniężnych.

²³ E. Śnieżek, M. Michalak: Aktywa pieniężne w bilansie..., op. cit., s. 262.

²⁴ Komunikat nr 1/DR/2003 Ministerstwa Finansów z 20 grudnia 2002 r. w sprawie zasad prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym za rok 2002 przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń, pkt 2 ppkt. 2c.

MONETARY ASSETS AS A CATEGORY OF INVESTMENTS

Summary

The article deals with the issue of the monetary assets. According to the regulations in Polish Law of accountancy the monetary assets are a kind of investments. The aim of the article is to characterize and analyse the monetary assets as a category of investments. The article presents an essence of the monetary assets, describes and compares Polish and international accounting regulations of monetary assets. It presents also the problems which appear when Polish accounting regulations of monetary assets are applied.